

УДК 94:327

М. П. Марцинюк

ЕМІГРАЦІЙНО-ІМІГРАЦІЙНИЙ БАЛАНС У ФОРМУВАННІ НОВОЇ ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПОРТУГАЛІЇ (ІСТОРИЧНІ, ЗАКОНОДАВЧІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ 1974–1986 РОКІВ)

У статті розглядаються політичні зміни, які відбувалися у Португалії у 1974-1986 роках та їх вплив на міграційні процеси в країні. Надається аналіз еміграційним і імміграційним процесам у країні та їх впливу на формування законодавчих і інституційних механізмів роботи з мігрантами у Португалії. Аналізуються громадянські реакції на зміни у національному складі португальського суспільства та національному законодавстві, спрямовані на їх упорядкування. Досліджуються особливості формування португальської еміграційно-імміграційної моделі.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, еміграційна політика, імміграційна політика, португальська імміграційна політика, міграційні потоки, мігранти.

Однією з основоположних задач у вивченні міграційних процесів і імміграції зокрема – точно визначити, кого мати на увазі під іммігрантом. Згідно з базовими визначеннями Міжнародної організації з міграції (МОМ), імміграція – це процес, у якому нерезиденти прямують у країну призначення з метою поселення[1]. Відповідно до визначення, яке найчастіше використовується у літературі, що стосується міжнародної імміграції, “іммігрант” - це громадянин суверенної країни (і усі притаманні йому характеристики), який добровільно покинув країну для того щоб поселитися у іншій суверенній країні, з метою здійснення економічної діяльності, безвідносно до питання здобуття громадянства у приймаючій країні[2].

Проблема визначення, хто такий “іммігрант” у Португалії, а хто ні, походить з її відносно недалекого колоніального минулого і консенсусу у цьому питанні серед тих, хто займається міграційною тематикою досі не спостерігається. Можливо це пов'язано з тим, що імміграцією і іммігрантами в Португалії почали цікавитися лише у 70-их роках, коли це питання гостро постало на рівні португальської зовнішньої політики і безпеки.

У своїх еміграційних традиціях, на відміну від імміграційних, Португалія просунулась досить далеко. Еміграційні потоки середини ХХ сторіччя з Португалії у Бразилію описані в роботах М.Б. Роша-Трінідаде (1995). Наступна хвиля еміграції португальців до країн Східної Європи та Північної Америки, що відображала період після другої світової війни, описана в роботі М.І.Баганги (1998). Питання еміграційного-імміграційного балансу в міграційній політиці Португалії, на прикладі кількісних показників, розглядається в дисертаційній роботі А.П.Бежи Хорти “Національна та імміграційна політика у португальському постколоніальному суспільстві” [3]. Що стосується наукової літератури, пов'язаної із імміграційними процесами у Португалії, то вона розвивалася із еволюцією самих імміграційних потоків, які набирали обертів у 80-их роках.

Дослідження окремих правових аспектів імміграційної політики Португалії, зокрема легалізації нелегальних мігрантів у цій країні, ролі соціальних мереж у налагодженні імміграційних потоків у Португалію, представлені групою португальських науковців. Особливе місце в історіографії досліджуваної теми займають роботи М.І.Баганги, М.Л.Фонсеки, Х.К.Маркеса [4, с. 23].

Питання імміграції, як засобу покращення рівня життя і умов роботи іммігрантів, розглядається у роботах М.І.Баганги (1998). Соціальні умови країни перебування, як причину до імміграції, розглядає у своїх роботах П.Д.Сільва (2005). Демографічні рівні серед мігрантів у Португалії досліджують Х.М.Сеабра, В.Сантос (2003). Представництво іммігрантів у соціальних групах – М.Лагес і В.Полікарпо (2002), В.Сантос, К.А.Сантос (2002). Соціальні аспекти в процесі отримання громадянства – П.Д.Сільва (2005); питання охорони здоров'я – Х.Е.Соуса (2006); розселення – М.І.Баганга (2004), М.Л.Фонсека (2005), Х.Малхейрос (2005); релігійних аспектів – Х.Г.Бастос (2006); молодіжних рухів серед мігрантів – М.С.Маркес і Х.М.Мартінс (2005); кримінальних аспектів у міграційному середовищі – Х.М.Сеабра і К.А.Сантос (2005, 2006) та інших.

Українська історіографія представлена роботою Н.В.Образцової “Формування української етнічної громади у Португалії (1998-2010 рр.)”, у якій висвітлені спонукальні мотиви української етнічної трудової міграції у Португалію, що дозволяє сформувати цілісне уявлення про формування української трудової імміграції в цій країні на початку 2000-их років. У ній також досліджуються окремі правові аспекти досліджуваної автором тематики, зокрема впливу правового становища на збереження етнічної ідентичності українських мігрантів у Португалії [5, с. 54].

Історія формування та розвитку імміграційної політики Португалії у контексті законодавчих й інституційних змін не достатньо висвітлена в науковій літературі, українська історіографія теми практично відсутня. Вивчення джерельної бази з даної проблематики показало необхідність проведення комплексного дослідження з даної тематики.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали публікації та наукові підходи українських науковців з міграційної проблематики (Ю.І. Макар, О.І. Сич, В.Г. Ціватий, С.С. Троян, О.А. Малиновська, В.Ю. Макар, Н.М. Бурейко, О.М. Майборода, Л.Д. Чекаленко, Т.В. Марусик, Ф.Г. Турченко та ін.).

Період трансформації Португалії від “емігрантської” в “іммігрантську” країну відбувався, за історичними мірками, досить швидко, тому перехідний період у формуванні її міграційної політики, коли зароджувалося

нове законодавство і інституційна платформа роботи з іммігрантами, а саме період 1974 – 1986 років, заслугове на увагу. Зрозуміло, що в наступні роки, коли Португалія вступила у Європейський Союз, її імміграційна політика розвивалася в рамках єдиної європейської політики. Однак початок її становлення дає можливість дослідити формування основ законодавчої бази та інституційних структур по роботі з іммігрантами у Португалії, відслідковуючи політичні і соціальні зміни у суспільстві у 1974-1986 роках та їх безпосередній вплив на розвиток імміграційного законодавства країни, що і є основним завданням автора цієї статті. Автор також має на меті, на основі описаних трансформацій у імміграційній сфері Португалії 1974-1986 років дати загальну характеристику початкам формування саме Португальської імміграційної моделі.

Історичні зміни від еміграції до імміграції. Як уже зазначалося раніше, традиційно, Португалія була країною еміграції. У 60-их – на початку 70-их років еміграційна політика Португалії базувалася на тому, що Уряд не затримував її португаломовне населення на національній території, даючи можливість країні справитися з, тоді ще не з такими потужними, як у наступні періоди, потоками іммігрантів із португаломовних колоній, що наводнювали саму Португалію, а через відсутність робочих місць, могли спричинити до високого рівня безробіття. Крім того, грошові перекази емігрантів, що виїхали на заробітки за кордон наповнювали бюджет Португалії, половина якого на початку 70-их років йшла на військові витрати у зв'язку із нескінченними війнами у колоніях[6, с.66].

У середині 70-их еміграційні потоки з Португалії почали стрімко знижуватись. Економічна й нафтова кризи, ужорсточення європейського законодавства щодо емігрантів значно знизили показники еміграції з Португалії. Крім того, такі країни як Франція і Німеччина наполягали на поверненні мігрантів на батьківщину. У період з 1981 по 1985 роки майже 500 тисяч португальських емігрантів повернулися назад у Португалію.

Та вже наприкінці 80-их років потоки емігрантів з Португалії до інших європейських країн, зокрема Швейцарії та Німеччини почали зростати. Пізніше цей рух у Німеччині і Франції еволюціонував у еміграцію з возз'єднання сімей. Одночасно із цим процесом, Португалію наповнювали іммігранти з Африканських країн, які частково проживали ті ж самі процеси, що й емігранти з Португалії. З часом й іммігрантський рух в Португалію почав також тяжити до процесу возз'єднання сімей.

Якщо еміграція була структурно класичним фактором у португальській політиці й економіці, то імміграція стала для Португалії новим викликом. Після 1974 року, у процесі деколонізації, з'явилися нові імміграційні потоки у Португалію. Сам процес імміграції у Португалію “запустився” із падінням диктаторського режиму Антониу ди Олівейра Салазара у 1974 році, що призвів до здобуття незалежності африканськими колоніями Португалії, в яких працювали і проживали тисячі португальських громадян, які прагнули повернутися додому. Згодом, Португалію почали наповнювати потоки мешканців самих колоній, громадянство яких потребувало визначення, що спричинило необхідність вироблення відповідної законодавчої бази. Згодом, потоки іммігрантів стали настільки потужними і об'ємними, що для роботи і їх упорядкування почали створювати мережеві інституції.

Імміграційні процеси. Перехід і трансформація від держави з диктаторським режимом до європейської держави відбувалися щонайменше 50 років, повних викликів і випробувань, які супроводжувались кардинальними змінами системи державного управління. Потужні імміграційні потоки змусили Португалію вирішувати на законодавчому й інституційному рівнях питання визначення національної ідентичності, здобуття громадянства, міжкультурних зв'язків в імміграційному середовищі. Реєміграція та репатріація осіб з постколоніальних територій, що належали Португалії, потужний потік іммігрантів із колишніх колоній структурно на завжди змінили склад населення Португалії.

На початку 70-их років основну частину іммігрантів у Португалії складали біженці з країн PALOP (країни – колишні португаломовні колонії Португалії). Масовий процес репатріації громадян Анголи і Мозамбіку у Португалії призвів до того, що їх чисельність перевищувала 90 відсотків від усієї кількості іммігрантів, які в'їжджали в країну [7, с. 37]. З іншого боку, громадянські війни в Анголі й Мозамбіку призвели до того, що Португалію почала наповнювати значна частина біженців, які залишалися жити в Португалії на постійній основі. Для інших, Португалія залишалася перевалочним пунктом, з якого можна було іммігрувати далі до інших європейських країн чи Америки[8, с.38].

З середини 70-их – початку 80-их років значну частину імміграційних потоків у Португалію складала зворотна міграція – заробітчани-португальці, що поверталися із заробітків до рідної країни. Підраховано, що в період з 1975 по 1985 роки приблизно 500 тисяч португальців повернулися в Португалію. При цьому, багато португальських робітників користувалися для цього спеціальними програмами, які у той період були запроваджені, для прикладу, у Франції та Німеччині [9, с.69]. Ці країни які були наповнені португальськими емігрантами і намагалися за рахунок таких програм “розвантажити” власне суспільство від іноземного елемента.

Варта уваги й така особливість імміграційних потоків у Португалію в середині 70-их років, як іммігранти європейських країн, зокрема іспанці, англійці, німці та голландці, які, як правило розташовувались на півдні країни, у регіонах Бега і Алгарве. Цей процес пов'язують із таким феноменом, як “місце під сонцем”, який ніяк не пов'язаний за формою із міжнародною міграцією [10, с.40], однак позначається на загальній кількості іммігрантів, які обрали Португалію країною свого іммігрантського призначення у 70-их роках.

На початку 80-их потік іммігрантів з колишніх колоній Португалії нараховував близько 600 тисяч осіб. Сумарний міграційний потік іммігрантів у Португалію налічував біля мільйона осіб. [11, с.67].

Наприкінці 80-их кількість іноземного населення Португалії збільшилося щонайменше на 200 відсотків. Представники країн PALOP складали лише 46 % від усієї кількості мігрантів, 27% від загальної чисельності мігрантів вже складали європейці.

Даючи загальну характеристику імміграційним потокам у Португалію, можна зробити висновок, що імміграція 1970-их років більше пов'язана із таким поняттям, як біженці, а імміграція 1980-их років характеризується поняттям трудової міграції. Деякі науковці, вагаючись, зокрема і у питанні, чи відносити до категорії іммігрантів, так званих "реторнадос" (мешканці португаломовних колоній, які повернулись з Африки в Португалію в період між 1975 по 1981 роки) і членів їх сімей, які слідували за ними у наступні роки [12, с. 439]. На думку автора, така позиція виправдана, якщо йдеться про вивчення виключно потоків іммігрантів з африканських країн у Португалію. У загальному контексті імміграційних процесів 1975-1986 років такі специфічні особливості у імміграційних потоках у Португалію можна упустити.

Політичні мотиви і законодавство. Еволюція післяреволюційної міграційної політики продовжувалася аж до кінця 1980-их років, коли Португалія вступила в Європейський Союз, розпочавши цим новий період у своїй імміграційній політиці. У період після падіння режиму і до вступу Португалії в Європейський Союз питання імміграції не пов'язувалось із якимись політичними мотивами.

У той же час, коли уся інша Європа закривала свої кордони для іммігрантів, Португалія, як Іспанія та Італія, проводила досить ліберальну політику по відношенню до іммігрантів. Головною для Португалії та інших південно-європейських країн у цей період була деполітизація самого явища імміграції.

Однак відсутність політичних дебатів з цього приводу в основному пояснювала потребу нейтралізувати інтереси та зменшити претензії іммігрантів до приймаючої країни. Тим не менше, зростаючі потоки іммігрантів з колишніх колоній зустрічали із зростаючою тривогою. Процес упорядкування імміграційних потоків почався в Португалії вже після її вступу в Європейський Союз, коли запускалися процеси невідкладної легалізації іммігрантів. Так у 1992-1993 роках було легалізовано 40 тисяч іммігрантів, і ще 35 тисяч 1 996 році [13, с. 57]. Незважаючи на це деякі науковці дотримуються думки про те, що імміграційна політика Португалії почала активно розвиватися лише а початку нового тисячоліття, як відповідь на значне збільшення іммігрантських потоків у країну [14].

Різка зміна у імміграційному балансі Португалії показала, що країна політично і законодавчо не готова інкорпорувати у своє суспільство таку кількість іммігрантів у їх різноманітності. Однак, сам процес еволюції імміграційної політики і законодавства Португалії вартий уваги і може вважатися одним з кращих прикладів для наслідування серед європейських країн.

Історичні зв'язки Португалії з країнами-"постачальниками" іммігрантів відображалися в законодавчій базі Португалії, яка залишилася новому урядові у спадок від попереднього режиму. Класичне відображення цього процесу можна віднайти у Конвенції, яка була украдена між Португалією і Бразилією у вересні 1971 року, стосувалася і визнання прав португальців у Бразилії, і бразильців у Португалії, і забезпечення рівності політичних прав громадян обидвох країн. Схожі законодавчі акти існували між Португалією і Кабо-Верде та Португалією і Мозамбіком, однак були відсутні із іншими країнами PALOP. Більшість з них, у різних формах, "перекочували" у тогочасне законодавство Португалії. На думку Шейли Кхан [15, с. 46] така привілейованість іммігрантів деяких колишніх португальських колоній пов'язувалась із рівнем і впливом політичної еліти цих країн у португальському суспільстві.

Повалення колоніального режиму призвело до набуття португальського громадянства особами, народженими в колишніх колоніях, які до цього часу вважались громадянами Португалії. Закон № 308/75 від 24 червня 1975 року надавав можливість "зберігати своє португальське громадянство у випадках, коли доведені особливі відносини зв'язку особи з Португалією або висловлене однозначне бажання щодо цього" [16]. Оскільки процеси репатріації та імміграції у другій половині 1970-х - початку 1980-х років відбувалися одночасно, важко точно встановити обсяг іммігрантів з португаломовних країн Африки (PALOP), однак різні статистичні данні збігаються у тому, що в той період африканці були найбільш представлені серед іноземного населення Португалії [17, с. 12]. Руї Піна Пірес підрахував, що близько півмільйона португальців, які проживали в колишніх португальських колоніях, були репатрійовані [18, с. 7]. У 1980-х, коли більшість країн Центральної та Північної Європи ввели серйозні обмеження по відношенню до іммігрантів з третій країн, умови, які надавались іммігрантам у Португалії, стали для них заохочувальним стимулом.

У 1981 році був прийнятий новий більш жорсткий закон щодо здобуття громадянства іммігрантами. Почали проявлятися страхи місцевого населення щодо нескінченних потоків іммігрантів з колишніх колоній. З одного боку, новий закон ускладнював процедуру здобуття громадянства для населення колишніх колоній, з іншого боку – він полегшував процедуру отримання цього громадянства особами, які могли довести своє походження з Португалії і проживали за кордоном. Закон також дозволяв подвійне громадянство, що тепер виключало потребу для португальських емігрантів, які вже здобули громадянство іншої країни, відмовлятися від громадянства Португалії. Це ще раз підкреслювало чутливість країни до питання громадянства та ставлення до мігрантів. З економічної точки зору Португалія оцінювалася як така, що готова до вступу у Європейський Союз [19, с.31], з точки зору контролю над імміграційними потоками – її готовність була значно нижчою.

Громадська реакція. У 80-их роках португальська концепція нації вийшла за рамки територіальних кордонів. Особливі права, привілеї та вигоди для португальських емігрантів і їх нащадків дали можливість закріпити економічні, культурні і етнічні зв'язки між Португалією та її етнічними меншинами за кордоном. Вироблення в Португалії концепції "нації громад" відображало самоідентифікацію і розуміння нації як такої, де португальські емігранти складали найважливіший змістовний елемент. І якщо в національній уяві відновилась давно забуте поняття "португальської діаспори", яка мала тісні культурні і історичні зв'язки з Португалією, то на практиці інкорпорувати іммігрантів - громадян колишніх колоній у португальське суспільство, виявилось дуже проблематичним.

Громадська реакція на зміни у міграційній політиці була досить неоднозначною. Нове імміграційне законодавство, законодавство з надання притулку, статусу біженця і громадянства було піддане значній критиці з боку опозиційних партій, громадських і профспілкових організацій. Основними недоліками нового законодавства називали ізоляціоністську політику, негнучкість і відсутність солідарності у вирішенні проблем іммігрантів і біженців. Особливо критикувала державну політику щодо іммігрантів і біженців католицька церква. Церква називала це не новою політикою, а соціальною, історичною і культурною сліпотю.

Пізніше, публічна думка стала тяжіти до підтримки дій Уряду. Проведене незалежне опитування у 1993 році показало, що суспільство погоджується з обмеженнями, які накладалися на іноземців, що прагнули знайти роботу і залишитись в Португалії. Теж саме стосувалося тих, хто шукав політичного притулку. Виключення становила позиція щодо біженців з гуманітарних причин, щодо яких суспільна думка була прихильною, наполягаючи на відкритості кордонів для них. Однак, пізніше виявилось, що запроваджені Урядом заходи були виправдані. Португалія, як і інші європейські країни зіткнулася з потоками іммігрантів і біженців, які претендували в середині країни на соціальні гарантії і переваги. Широка дискусія показала, що питання внутрішньої безпеки в контексті міграції досить тісно межує з темами расизму і ксенофобії.

Наприкінці 80-их питання імміграції дуже тісно пов'язувалося з питаннями національної безпеки і інтеграції. Обговорювалось і питання асиміляції мігрантів у культурному і соціальному середовищі Португалії. Особливо ця дискусія стосувалася іммігрантів з тих країн, які мали стійкі культурні та історичні зв'язки з Португалією. У рамках членства Португалії в Європейському Союзі, історична, культурна та мовна спільність з колишніми колоніями залишилися поза увагою. На зміну ним прийшли підкресленість у відмінностях і винятковості європейців від колишніх колоніальних народів.

Підсумовуючи, слід сказати, що Португалія змогла ефективно "впоратися" із своєю емігрантсько-іммігрантською позицією. Зрозуміло, що для адекватної відповіді викликам, породженим такою позицією Португалії, вона ефективно використовувала і розвивала усі інституційні і законодавчі інструменти роботи з мігрантами, які мала після революції 1974 року. На практиці, нові умови спричинили необхідність розвитку нового законодавства по роботі з мігрантами та нових міграційних структур, які б ефективно керували і направляли еміграційно-імміграційні потоки в країні. Одним з основних наслідків такої політики стало встановлення, у подальшому, жорсткого контролю над імміграційними потоками з африканських країн, які колись були європейськими колоніями. Тісні історичні й культурні зв'язки Португалії з колишніми колоніями формували поле мультикультурності, яке заклало основи нової мультикультурної політики. Однак, неконтрольовані на перших етапах потоки імміграції в країну змінили дружнє ставлення громадськості до "братніх" постколоніальних народів на різку критику, результатом чого став неабиякий тиск на іммігрантів. Зокрема, на законодавчому рівні це відобразилось у необхідності документального підтвердження їх португальського чи іншого походження, родинних зв'язків у Португалії тощо. Загалом, дружнє португальське суспільство, яке на початку досить привітно зустрічало іммігрантів із колишніх колоній, тепер вимагало від держави контролю над іммігрантськими потоками зовні і самими іммігрантами в середині країни.

Що стосується формування португальської еміграційно-імміграційної моделі, то її колоніальна "транснаціональність" перестала бути визначальним фактором у португальській міграційній політиці. Тепер Португалія мала намір і успішно рухалася до "транснаціональності" європейської в рамках Європейського Союзу. У цьому процесі їй все таки вдалося зберегти баланс у толерантності ставлення як до емігрантів, так і до іммігрантів, що згодом відобразилося і в законодавстві, і у політиці новостворених інституційних структур по роботі з мігрантами.

Джерела та література

1. International organization of migration (IOM). Key migration terms. Immigration. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.iom.int/key-migration-terms>.
2. Recommendations on Statistics of International Migrations, Statistical Paper, series M, 58, UN, New York, 1980.
3. Ana Paula Beja Horta. Constructing otherness: Nationhood and immigration politics in Portuguese post-colonial society. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Ottawa. – Simoom Fraser University – 2000. – 361 p.
4. Maria Ioannis Baganha. Pedro Gois. Jose Carlos Marques. Bibliografia sobre a Imigracao em Portugal//Centro de Estudos Sociais da Universidade de Coimbra. Nucleo de estudos das Migracoes. Coimbra. – 2006. – Versao 1. – 28 p. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ces.uc.pt/publicacoes/oficina/259/259.pdf>.
5. Образцова Н.В. Формування української етнічної громади Португалії (1998 – 2010 pp.). Автореф. дис. Канд. істор. наук. – Київ: КНУ ім.Т.Шевченка – 2010. – 54 с.
6. Ana Paula Beja Horta. Constructing otherness: Nationhood and immigration politics in Portuguese post-colonial society. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Ottawa. – Simoom Fraser University – 2000. – 361 p.
7. Clemens Zobel, Carlos Elias Barbosa, Giovanni Alegretti. Plano general da imigracao em Portugal. – Coimbra – 2003., pp. 37-43.
8. Clemens Zobel, Carlos Elias Barbosa, Giovanni Alegretti. Plano general da imigracao em Portugal. – Coimbra – 2003., pp. 37-43.
9. Ana Paula Beja Horta. Constructing otherness: Nationhood and immigration politics in Portuguese post-colonial society. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Ottawa. – Simoom Fraser University – 2000. – 361 p.
10. Clemens Zobel, Carlos Elias Barbosa, Giovanni Alegretti. Plano general da imigracao em Portugal. – Coimbra – 2003., pp. 37-43.
11. Ana Paula Beja Horta. Constructing otherness: Nationhood and immigration politics in Portuguese post-colonial society. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy. Ottawa. – Simoom Fraser University – 2000. – 361 p.

12. Baganha Maria I., Gois Pedro, and Pereira Pedro T. International migration in Portugal. *International Migration from and to Portugal: What do we know and where are we going?*, pp. 415-457.
13. Fonseca Maria Lucinda, McGarrigle Jennifer. Immigration and policy. *Immigration and policy: new challenges after the economic crisis in Portugal*, pp. 51-75.
14. João Peixoto, Catarina Sabino e Alexandre Abreu. Immigration policies in Portugal: limits and compromise in the quest for regulation, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 11, Nº 2.- 2009, pp.179-197.
15. Carlos Elias Barbosa. Quadro legal de participacao politica dos imigrantes em Portugal. – Coimbra – 2003, pp. 43-49.
16. Закон Португалії 308/75 від 24 червня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lawrei.eu/nacionalidade/Legislacao/DL308_a.php.
17. Oliveira Catarina Reis de, Rosário Edite & Santos Tiago. Indicators of Immigrant Integration. First Report/ACIME. – Lisbon: Portugal, 2006.
18. Pires Rui Pena. Migrações e Integração: Teoria e Aplicações à Sociedade Portuguesa/Celta Editora. – Oeiras: Portugal, 2003.
19. The Center for Migration Studies Special Issues. Chapter II. Volume 19. Issue 1 Contested citizenship. *Nationhood and migration politics in postcolonial Portugal*. - January 2004, pp. 29-71.

Martsyniuk M. P. Emigration and immigration balance in the creation of a new migration policy in Portugal (historical, legal and institutional changes in 1974-1986)

The article examines political changes that took place in Portugal in 1974-1986 and their impact to the migration processes in the country. Analyzes an emigration and immigration processes in the country and their influence to the formation of the legislative and institutional mechanisms of work with migrants in Portugal. Makes analysis of the civil response to changes in the national composition of the Portuguese society and national legislation. Investigates the peculiarities in the formation of the Portuguese emigration-immigration model.

Key words: foreign policy, diplomacy, emigration policy, immigration policy, the Portuguese immigration policy, migration flows, migrants.

Марцинюк М. П. Эмиграционно-иммиграционный баланс в формировании новой миграционной политики Португалии (исторические, законодательные и институциональные изменения 1974-1986 годов)

В статье рассматриваются политические изменения, которые происходили в Португалии в 1974-1986 годах и их влияние на миграционные процессы в стране. Осуществляется анализ эмиграционных и иммиграционных процессов в стране и их влияния на формирование законодательных и институциональных механизмов работы с мигрантами в Португалии. Анализируются гражданские реакции на изменения в национальном составе португальского общества и национальном законодательстве, направленные на их упорядочение. Исследуются особенности формирования португальской эмиграционно-иммиграционной модели.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, эмиграционная политика, иммиграционная политика, португальская иммиграционная политика, миграционные потоки, мигранты.